

Теорія та методика навчання

УДК 378:14

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18339331>

**Практичні аспекти дослідження проблеми формування
компетентності підприємливості та фінансова грамотність серед учнівства
10 класів**

Ролік Вікторія Анатоліївна,

Аспірантка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Кафедра педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
вул. Графська, 2 м. Ніжин, Чернігівська область Україна 16600
<https://orcid.org/0009-0000-1042-9773>

Прийнято: 09.01.2026 | Опубліковано: 22.01.2026

***Анотація:** У статті висвітлено результати першого в Україні моніторингового дослідження рівня сформованості компетентності «підприємливості і фінансова грамотність» серед учнів 10-х класів закладів загальної середньої освіти, проведеного у 2024 році за ініціативи Національного банку України. Дослідження здійснено в рамках реалізації Національної стратегії розвитку фінансової грамотності в Україні до 2030 року та передувало впровадженню обов'язкового курсу «Підприємництво і фінансова грамотність». В опитуванні взяли участь 3139 учнів віком 14–17 років із 97 закладів освіти у 20 регіонах України. Методологія дослідження базувалася на адаптованих завданнях міжнародної програми PISA, що включали 21 кейсове завдання та 20 анкетних запитань для аналізу впливу зовнішніх факторів на знання й навички підлітків. Результати засвідчили початковий рівень*

сформованості компетентності: середній показник правильних відповідей становив 46,6%. Виявлено кращі результати серед дівчат (47,4%) порівняно з хлопцями (45,6%) та серед міських жителів (48%) порівняно із сільськими (40%). Найкраще респонденти відповідали на запитання тематичної категорії «Ризики та винагорода» (51,8%), найгірше – «Фінансовий ландшафт» (11,1%). Встановлено прямий позитивний взаємозв'язок рівня компетентності з практичним досвідом використання фінансових інструментів, професійною орієнтацією, домашнім вихованням та систематизованим навчанням. Виявлено високу мотивацію підлітків до вивчення предмету: 77,6% респондентів підтримали його запровадження, особливо цікавлячись темами заробітку, формування бюджету та заощадження. Дослідження підтвердило необхідність запровадження курсу та визначило ключові педагогічні умови ефективного формування компетентності: демонстрацію взаємозв'язку навчання з життєвими цілями учнів та використання проблемних завдань на основі практичних ситуацій.

Ключові слова: компетентність підприємливість і фінансова грамотність; компетентнісно-орієнтовані завдання; ключова компетентність; рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України; курси для вчителів з підприємництва і фінансової грамотності.

Practical aspects of researching the problem of entrepreneurship and financial literacy competence formation among 10th grade students

Viktoriya Rolik,

Postgraduate student in the specialty

011 Educational and pedagogical sciences, at the Department Pedagogics,

Primary Education, Psychology and Management

Nizhyn Gogol State University Hrafska St, 2, Nizhyn, Chernihivs'ka oblast, Ukraine,

16600

<https://orcid.org/0009-0000-1042-9773>

Abstract: *The article presents the results of Ukraine's first monitoring study of entrepreneurship and financial literacy competence formation among 10th-grade students of general secondary education institutions, conducted in 2024 at the initiative of the National Bank of Ukraine. The study was carried out within the framework of implementing the National Strategy for Financial Literacy Development in Ukraine until 2030 and preceded the introduction of the mandatory course "Entrepreneurship and Financial Literacy."*

The survey involved 3,139 students aged 14-17 from 97 educational institutions across 20 regions of Ukraine. The research methodology was based on adapted tasks from the international PISA program, including 21 case-based assignments and 20 questionnaire questions to analyze the influence of external factors on teenagers' knowledge and skills.

The results demonstrated an initial level of competence formation: the average rate of correct answers was 46.6%. Better results were identified among girls (47.4%) compared to boys (45.6%) and among urban residents (48%) compared to rural ones (40%). Respondents performed best on questions in the thematic category "Risks and Rewards" (51.8%), and worst in "Financial Landscape" (11.1%).

A direct positive correlation was established between competence level and practical experience in using financial instruments, career orientation, home education, and systematic learning. High motivation among teenagers to study the subject was revealed: 77.6% of respondents supported its introduction, being particularly interested in topics of earning money, budget formation, and saving.

The study confirmed the necessity of introducing the course and identified key pedagogical conditions for effective competence formation: demonstrating the connection between learning and students' life goals, and using problem-based tasks grounded in practical situations.

Keywords: *competence entrepreneurship and financial literacy, competency-based tasks, key competence, framework of financial competencies of children and youth of Ukraine, courses for teachers of entrepreneurship and financial literacy.*

Постановка проблеми. Освітня реформа в Україні передбачає розвиток ключових компетентностей учнівства, що знадобляться їм для життя в сучасному суспільстві. Нова українська школа метою нової школи визначає розбудову потужної держави та конкурентної економіки шляхом підготовки згуртованої спільноти творчих, відповідальних, активних та підприємливих громадян [11, с. 5]. Для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування а також для забезпечення особистої реалізації та життєвого успіху протягом усього життя учні та учениці повинні оволодіти ключовими компетентностями. Серед ключових компетентностей, закріплених українським законодавством про освіту та державними стандартами, чільне місце посідає підприємливість і фінансова грамотність.

Формування фінансової культури населення набуває особливого значення у контексті європейської інтеграції України, задекларованої в Угоді про асоціацію з ЄС, яка передбачає наближення до європейських стандартів життя та утвердження спільних цінностей [19, с. 1]. Розвинена фінансова культура

суспільства разом із підприємницьким потенціалом формують фундамент для забезпечення економічної незалежності, фінансової стабільності та міжнародної конкурентоспроможності держави. В реаліях воєнного часу та майбутньої постконфліктної відбудови країни компетентне управління фінансами стає критично важливою навичкою виживання, що сприятиме економічній резистентності громадян перед викликами кризових явищ та підтримці достатнього рівня добробуту як окремих родин, так і нації загалом.

Світовий банк фіксує, що системний підхід до розвитку фінансової обізнаності населення практикують понад сотня держав світу. Що спонукає урядові структури різних країн формувати державні стратегії підвищення фінансової грамотності? Серед ключових драйверів: нестабільність економічного ландшафту, перманентна невизначеність, кризові явища, поглиблення соціального розшарування, ускладнення архітектури фінансових продуктів, їхня цифровізація, експоненційне зростання випадків та масштабів фінансового шахрайства [10, с. 8].

Знаковим документом, що визначив пріоритетність розвитку фінансової освіченості в Україні, стала Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року (надалі – Стратегія), ухвалена 2024 року. Документ підготовлено Міжвідомчою робочою групою за участі Національного банку України, МОН України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства економіки, довілля та сільського господарства, Міністерства цифрової трансформації й Офісу розвитку підприємництва та експорту. Стратегія окреслює п'ять стратегічних векторів розвитку, провідним з яких визначено "Якісну базову фінансову освіту", що деталізує комплекс заходів для двох пріоритетних аудиторій: педагогічних працівників як агентів трансляції фінансових знань і умінь; дітей та молоді як майбутніх носіїв економічної культури нації [10, с. 19].

Варто зазначити позитивну динаміку фінансової грамотності громадян України [3, с. 3], хоча її рівень досі не досягає рекомендованих показників. Дослідження фінансової обізнаності українців, реалізоване 2021 року Проектом USAID "Трансформація фінансового сектору" спільно з НБУ за стандартами Міжнародної мережі фінансової освіти ОЕСР, зафіксувало середній індекс 12,3 бали (порівняно з 11,6 балів 2018 року), що залишається нижчим за базовий поріг ОЕСР у 14 балів при максимально можливих 21 балі [4, с. 5]. Найвищу фінансову компетентність демонструють українці 25-34 років (12,7 балів) і 30-59 років (12,6 балів). Найнижчі показники фінансової обізнаності характерні для молодшої когорти 18-24 років (11,4 балів) [3, с. 4]. Дані дослідження охоплювали дорослих українців віком 18-79 років, не включаючи молодші вікові групи.

Підлітки, як активні учасники економічних процесів, щоденно ухвалюють фінансові рішення, оцінюють їх наслідки та готуються до самостійного дорослого життя. Формування фінансової обізнаності сприяє їхній здатності діяти раціонально за умов невизначеності, що є важливим у сучасному світі. Часто підлітки вже виступають активними споживачами фінансових послуг, проте здатність користуватися банківською картою не означає володіння фінансовою грамотністю. Враховуючи впровадження нового предмету «Підприємництво і фінансова грамотність» у закладах загальної середньої освіти (з вересня 2025 року у 8 класах НУШ та з вересня 2026 року у 9 класах) необхідно було провести дослідження рівня сформованості компетентності серед здобувачів знань закладів загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розуміючи стратегічне значення фінансової грамотності для розвитку суспільства, держава інвестує в її розвиток серед молоді. Законодавство України про освіту визначає «підприємливість і фінансову грамотність» як одну з одинадцяти обов'язкових ключових компетентностей для учнів базової середньої школи, яка формується у синергії з іншими компетентностями. Державний стандарт базової середньої

освіти трактує цю ключову компетентність як комплекс здатностей здобувача освіти: проявляти ініціативу, ефективно використовувати наявні можливості та втілювати задуми, генерувати цінність у різних сферах діяльності; активно долучатися до суспільного життя, свідомо управляти власною життєвою траєкторією та професійним розвитком; знаходити рішення проблемних ситуацій; приймати відповідальність за власні вибори; ефективно співпрацювати в команді задля розробки та втілення проєктів культурного, соціального чи економічного значення [1, с. 4].

Серед найгрунтовніших сучасних праць, що визначають орієнтири розвитку підприємливості та фінансової грамотності, виділяється Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України [14, с. 5]. Цей документ базується на дефініції фінансової грамотності, сформульованій ОЕСР і адаптованій для шкільної аудиторії, що представлена в аналітичному звіті міжнародного дослідження PISA. Згідно з цим підходом, фінансова грамотність охоплює розуміння фінансових концепцій і ризиків разом із практичними вміннями, мотивацією та впевненістю у застосуванні набутих знань для прийняття виважених рішень у різноманітних фінансових ситуаціях, що сприяє покращенню матеріального благополуччя як окремих осіб, так і соціуму в цілому, а також забезпечує їхню повноцінну участь в економічних процесах [20, с. 112].

Питання підвищення фінансової грамотності населення в Україні досліджували такі вітчизняні науковці, як Кізима Т.О. [6, с. 26], Письменний В.В. [16, с. 40], Смовженко Т.С. [17, с. 34], Юрій С.І. [18, с. 152], Федосов В.М. [7, с. 4], Фесенко Г.А. та ін. У більшості робіт науковців проблема підвищення фінансової грамотності населення України розглядається крізь призму використання світового досвіду. Проблем аналізу та впровадження компетентнісного підходу серед вітчизняних педагогів вивчають сучасні вчені і

практики, серед яких Локшина О.І., Пометун О.І. [13, с. 3]., Паращенко Л.І., Савченко О.Я., Шиян Р.Б. [15, с. 3].

Можливості інтеграції підприємницької компетентності до змісту навчальних програм середньої освіти досліджували Овчарук О.В., Пужайчерета Л.М. [5, с. 32], Шиян О.І. тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перед впровадженням курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» [12, с. 4] необхідно було провести дослідження, яке б дозволило сформулювати напрямки подальшого моніторингу результатів рівня сформованості компетентності підприємливості і фінансова грамотність серед учнів 10-х класів та виявити чинники, які можуть позитивно впливати на рівень розвитку цієї компетентності в учнів та учениць, що варто враховувати вчителям підприємництва і фінансової грамотності під час розробки навчально-методичного забезпечення для курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» [2, с. 44]. Для того, щоб успішно втілити вимоги до компетентнісного підходу у навчання вчителі потребують окремої підготовки, що може бути реалізована шляхом створення освітніх курсів для педагогів, які допоможуть створювати творчі завдання практичного змісту з фінансової грамотності [8, с. 50].

Метою статті є висвітлити отримані у ході дослідження результати оцінювання рівня сформованості компетентності підприємливості і фінансова грамотність та умов її ефективного формування в учнів закладів загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національний банк України, який із 2019 року отримав мандат на реалізацію заходів з підвищення рівня фінансової грамотності населення, в межах виконання Національної стратегії розвитку фінансової грамотності в Україні до 2030 року, ініціював проведення Моніторингового дослідження рівня сформованості компетентності з підприємливості та фінансової грамотності учнів закладів загальної середньої

освіти 10 класу навчання (далі - Дослідження). Моніторингового дослідження було вперше проведено в Україні у 2024 році першого щодо діагностування рівня сформованості компетентності «підприємливість і фінансова грамотність» серед підлітків є частиною комплексу заходів та ініціатив для досягнення стратегічної цілі «Якісна базова фінансова освіта» відповідно до Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 і є частиною складової «Моніторинг фінансової грамотності дітей та молоді» [10, с. 21]. Авторка статті була серед ініціаторів цього дослідження та брала активну участь у його проведенні.

Проведення дослідження було підтримано Junior Achievement Ukraine (неприбутковою громадською організацією, членом всесвітньої мережі Junior Achievement Worldwide, яка пропонує безкоштовні навчальні програми з підприємництва, фінансової грамотності та підготовки до ринку праці для молоді) у партнерстві з Ukraine-Moldova American Enterprise Fund.

До дослідження були залучені незалежна науково-дослідна організація «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» та Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики» [2, с. 2].

Методологія дослідження. Мета дослідження полягала у діагностуванні рівня сформованості компетентності з підприємливості та фінансової грамотності учнів та учениць закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання перед упровадженням курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» [9, с. 9], розробленні системи показників для якісного та кількісного моніторингу навчального процесу та оцінки отриманих результатів навчання у здобувачів освіти під час та після його завершення, що дозволить в подальшому оцінити ефективність навчальних програм, підручників та інших навчально-методичних матеріалів, які використовуватимуться для забезпечення навчання в закладах освіти та за потреби актуалізувати їх [2, с. 5].

Предмет дослідження став рівень сформованості компетентності з підприємливості та фінансової грамотності учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання.

Відповідно до предмету дослідження перед дослідниками постали такі **завдання** [2, с. 7]:

1) діагностувати рівень сформованості компетентності з підприємливості та фінансової грамотності учнів 10 класів закладів загальної середньої освіти;

2) пошук взаємозв'язків рівня сформованості компетентності з практичним досвідом, професійною орієнтацією тощо;

3) діагностувати загальний рівень мотивації учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання до впровадження обов'язкового предмету в закладах загальної освіти;

4) встановити взаємозв'язок мотивації до вивчення підприємництва і фінансової грамотності у учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання та проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання завдань із повсякденного життя та на прикладі практичних ситуацій.

Під час розробки дослідницького інструментарію використовувалися модифіковані завдання міжнародної програми оцінювання учнів PISA (Programme for International Student Assessment), що акцентують на здатності застосовувати здобуті знання в життєво наближених контекстах, аналітичних навичках, умінні виділяти релевантну інформацію та адекватно її інтерпретувати. Респондентам-підліткам було запропоновано виконати 21 кейсове завдання, розроблене за методологією міжнародної програми PISA для оцінювання фінансової грамотності. Додатково учасники дослідження заповнили анкету з 20 питань, що уможливила поглиблений аналіз впливу зовнішніх чинників на рівень їхніх знань і компетентностей [2, с. 8]. Технологія

опитування: онлайн-заповнення учнями електронної форми опитувальника за посиланням безпосередньо в освітніх закладах.

Дослідження охопило 3139 десятикласників закладів загальної середньої освіти віковою категорією 14-17 років. З них 2586 осіб навчаються в міських навчальних закладах, 553 – у сільській місцевості. Переважна більшість респондентів (54,8%) на час проведення опитування досягли 16-річного віку. Гендерний розподіл склав: 55,8% хлопців і 44,2% дівчат [2, с. 4].

Масштаб дослідження: 97 закладів загальної середньої освіти.

Територіальний охоплення: 20 адміністративно-територіальних одиниць України (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області та столиця Київ) [2, с. 3].

Часові рамки збору емпіричних даних: 1-24 квітня 2024 року [2, с. 2].

Було сформульовано **гіпотезу**, що результативна підготовка до запровадження курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» і формування відповідної компетентності в учнів загальноосвітніх шкіл забезпечується дотриманням наступних педагогічних умов [2, с. 6]:

1. Розвиток позитивної мотивації школярів до опанування підприємництва й фінансової грамотності через експлікацію зв'язку між результатами освоєння курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» і реалізацією особистих життєвих прагнень здобувачів освіти («Яким чином це сприятиме досягненню моїх реальних цілей?»);

2. Надання навчальним завданням проблемно-творчого характеру шляхом інтеграції життєвих повсякденних ситуацій і практичних контекстів (освоєння матеріалу через аналіз автентичних кейсів і компетентнісно-орієнтованих вправ).

Висвітливо результати дослідження відповідно до поставлених завдань.

Поставлено завдання № 1. Діагностувати рівень сформованості компетентності з підприємливості та фінансової грамотності учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу закладів загальної середньої освіти.

Отриманий результат: діагностовано рівень сформованості компетентності з підприємливості та фінансової грамотності учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання за такими напрямками, які використовується під час міжнародного тестування PISA з фінансової грамотності [10, с. 114-121] та відповідають підходу визначеному у «Рамці фінансових компетентностей дітей та молоді України» [14, с. 10]:

1. Загальний (у т.ч. у розділі статі (чоловік/жінка) та місця проживання (місто/село);

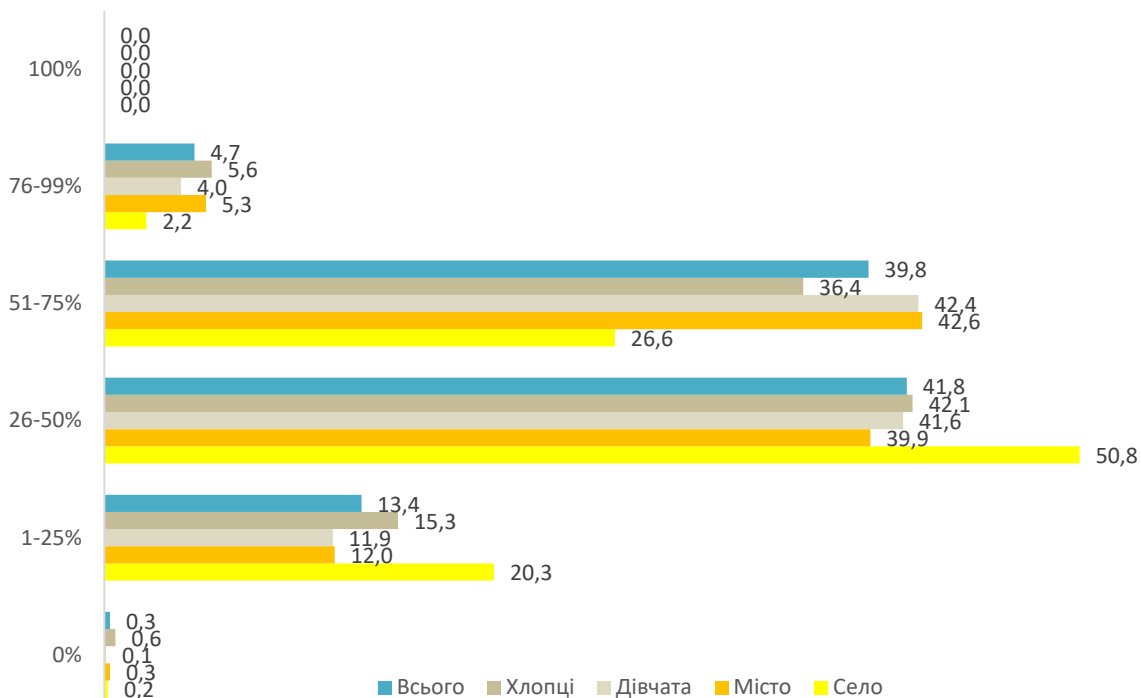
Середній показник правильних відповідей по всім запитанням кейсів щодо рівня сформованості знань з підприємливості та фінансової грамотності становить 46,6% [2, с. 15]. Це вказує на недостатню обізнаність підлітків у фінансових питаннях та аспектах підприємливості та потребу вдосконалення підходів до навчання з фінансової грамотності. Цей показник буде слугувати відправною точкою для подальшого моніторингу ефективності впровадження освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення фінансової грамотності підлітків. Рівень фінансової грамотності серед дівчат трохи більший, ніж у хлопців (відповідно 47,4% та 45,6%) [2, с. 16]. Рівень фінансової грамотності серед міських жителів складає 48%, сільських – 40% [2, с. 17].

Підсумовуючи результати відповідей на кейсові завдання, за якими здійснювалась оцінка рівня сформованості знань з підприємливості та фінансової грамотності, слід зазначити, що 100% правильно на всі запитання-

кейси, що були представлені в опитуванні (21 кейс/ситуація), не відповів жоден підліток. 90% правильних відповідей надали 0,3% опитаних (дівчата 0,4%, хлопці – 0,1%). Жодної правильної відповіді не надали 0,3% опитаних [2, с. 19].

Рисунок 1

Загальний розподіл правильних відповідей респондентів на запитання кейсів з фінансової грамотності (21 запитання), за статтю та типом населеного пункту, %

Якщо розглядати результати опитування за типом населеного пункту проживання респондентів, то найбільшу кількість правильних відповідей на запитання кейсів (90%) надали респонденти, які мешкають у містах. Жителі сільських населених пунктів змогли максимально надати правильну відповідь на 86% запитань.

2. У розрізі тематичних груп «Гроші та угоди», «Планування та управління фінансами», «Ризики та винагорода» та «Фінансовий ландшафт»;

Респонденти найчастіше давали правильні відповіді на запитання з тематичної категорії «Ризики та винагорода» (середній показник правильних відповідей - 51,8%), а найменше – за темою «Фінансовий ландшафт» (11,1%). Середній показник правильних відповідей щодо блоку запитань «Гроші та угоди» - 42,4%, у той час як по блоку запитань «Планування й управління фінансами» - 40,8% [2, с. 14]. Респонденти достатньо добре орієнтуються в ситуації, коли йдеться про побутові покупки, і потрібно проаналізувати інформацію на чеку, визначити вигідність покупки певного товару тощо. Респонденти демонструють розуміння нюансів ситуації та змістовно аргументують своє рішення (у тих випадках, коли це було передбачено опитувальником). Виявлений непоганий рівень компетентності стосовно правил користування банківською карткою, розуміння цілей підприємництва.

3. Сфер застосування «Навчання та робота», «Дім та сім'я», «Особисте» та «Соціальне/Суспільне/Громадське»;

Респонденти найчастіше давали правильні відповіді на запитання, які стосувалися таких сфер життєдіяльності як «Індивідуальної (особистої) сфери» та сфери «Дім і сім'я». Дещо гірше вони відповідали, коли запитання стосувалися «Освіти та роботи» та «Соціальної» сфери.

4. Вмінь «Визначати фінансову інформацію», «Аналізувати інформацію у фінансовому контексті», «Оцінювати фінансові питання», «Застосовувати фінансові знання та розуміння».

Респонденти найчастіше давали правильні відповіді на запитання, коли було потрібно застосувати такі компетентності, як «Ідентифікація фінансової інформації» та «Аналіз інформації у фінансовому контексті». Найменше респондентів продемонстрували здібності «Розуміння та застосування фінансових знань» [2, с. 18].

Завдання № 2. Пошук взаємозв'язків рівня сформованості компетентності з практичним досвідом, професійною орієнтацією тощо

Отриманий результат: встановлено **прямий позитивний взаємозв'язок** рівня сформованості компетентності з підприємливості та фінансової грамотності учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання та

1. наявності практичного досвіду / практик фінансової грамотності (планування витрат, ведення бюджету, заощадження, постановки фінансових цілей) [2, с. 25];

2. визначеної професійної орієнтації, наявної роботи/підробітку;

3. використання фінансових продуктів (рахунок у банку, платіжна картка, депозит тощо);

Середній відсоток правильних відповідей на питання кейсових ситуацій серед підлітків, які мають досвід оплати протягом останніх 12 місяців в магазині за допомогою платіжної картки складає 48,3%, серед тих, хто має досвід оплати в інтернеті, відсоток правильних відповідей є 48,4%, серед тих, хто користувався онлайн-банкінгом – 50%. Ті, хто має досвід розрахунків тільки готівкою надавали правильні відповіді на питання кейсів в 46,5% випадків, а частка тих, хто надав правильні відповіді на завдання кейсових ситуацій, але не має практичного досвіду здійснення платежів складає 30,4%. Це підтверджує тезу про те, що практичний досвід є одним із чинників, що безпосередньо впливає на рівень фінансової грамотності людини [2, с. 26].

Таблиця 1

Рівень фінансової грамотності за досвідом здійснення платежів за останні 12 місяців

Оплачували платіжною картою в магазині		48,3%	Рівень фінансової грамотності
Здійснювали платіж онлайн		48,4%,	

Користувались онлайн-банкінгом		50,0%	
Розраховувався тільки готівкою		46,5%	
Не має досвіду здійснення ніяких платежів		30,4%.	

4. наявності систематизованого навчання (уроки / факультативи / позашкільні заходи) [2, с. 29];

5. домашнього виховання щодо фінансових питань, залучення до ведення сімейного бюджету або родинного бізнесу [2, с. 28];

6. самостійного вивчення теми (читання спеціалізованої літератури / вивчення джерел в інтернеті) [2, с. 29].

Завдання № 3. Визначити рівень мотивації учнів та учениць закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання до впровадження обов'язкового предмету «Підприємництво і фінансова грамотність» в закладах загальної освіти.

Отриманий результат: Діагностовано високий загальний рівень мотивації учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання до впровадження обов'язкового предмету в закладах загальної освіти.

Насамперед підлітків цікавить тема заробітку перших грошей. Про це говорять 61,6% опитаних, при цьому дівчата опікуються цим більше (67%), ніж хлопці (54,9%). На другому місті – формування особистого бюджету. Про це хотіли би дізнатись 53,7% опитаних (59,3% дівчат і 46,6% хлопців). На третьому місті – способи заощадження коштів на мрію – 36,9% [2, с. 32].

Рисунок 2

Фінансові теми, якими цікавляться підлітки, %

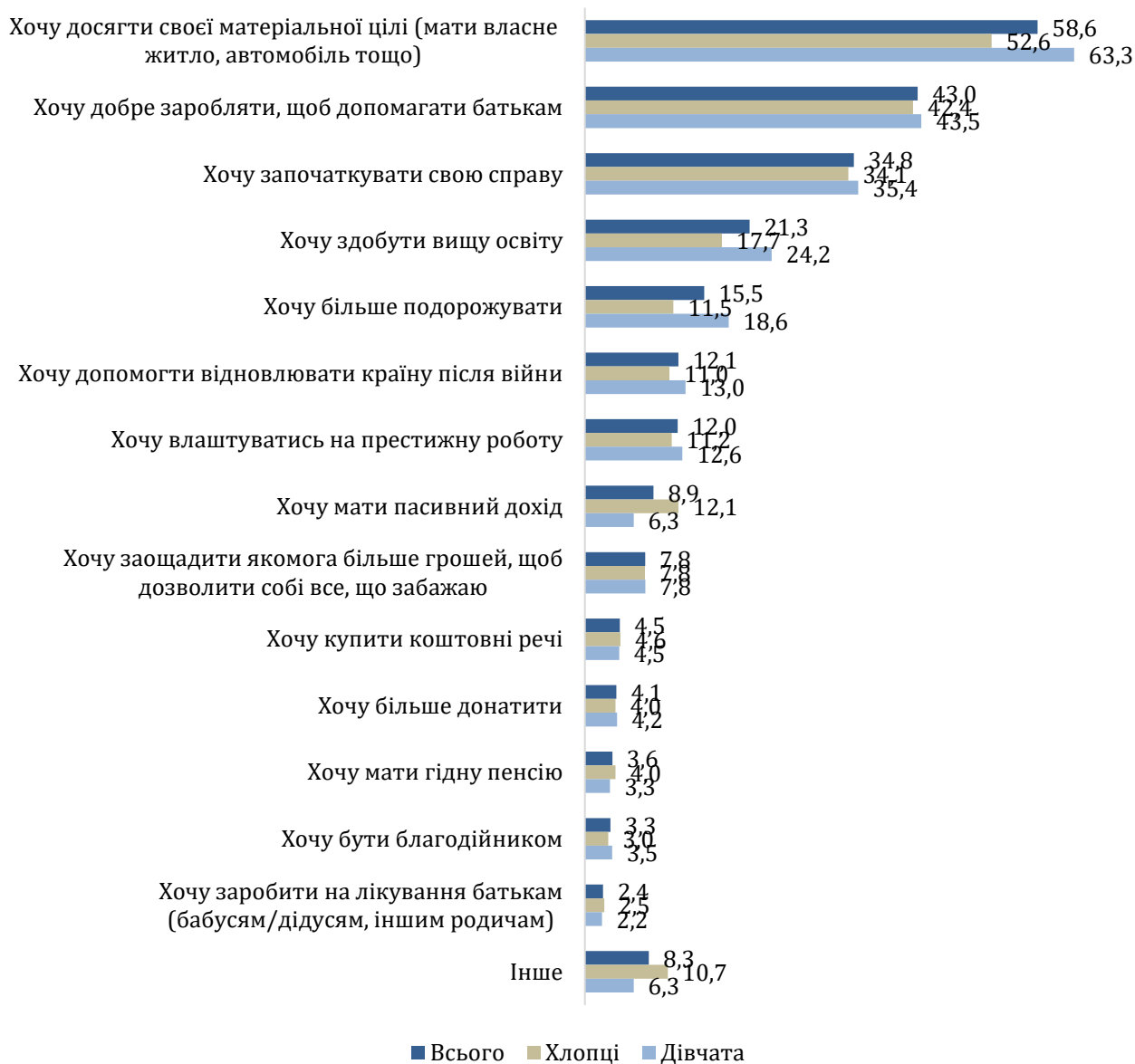
Основним мотивом, який впливає на бажання дізнатись більше про фінансову грамотність, є досягнення власних матеріальних цілей (мати власне житло, авто тощо) – це відмітили 58,6% опитаних. Це є основною рушійною силою для 63,3% дівчат і 52,6% хлопців. На другому місці (43%) – бажання добре заробляти, щоб мати можливість допомагати батькам, на третьому (34,8%) – бажання започаткувати власну справу. Дівчата хотіли б більше (24,2%), ніж хлопці (17,7%), здобути вищу освіту, влаштуватися на престижну роботу (12,6%; хлопці – 11,2%) та подорожувати (18,6%; хлопці – 11,5%). Більше хлопців (12,1%), ніж дівчат (6,3%) хотіли б мати пасивний дохід [2, с. 31].

Більшість опитаних підлітків (77,6%) вважає, що необхідно ввести окремий предмет з фінансової грамотності у школі [2, с. 30]. Не згодні з ними 22,4% респондентів. Їх аргументи в основному зводяться до того, що фінансовою грамотністю можна оволодіти самостійно (за допомогою батьків, друзів, інтернету), це буде додатковим і непотрібним навантаженням.

Рисунок 3

Мотиви, що впливають на бажання дізнатись про фінансову грамотність,

%

Думка підлітків про необхідність введення окремого предмету з фінансової грамотності у школі перекликається з думкою дорослого населення, що «дітей мають навчати розпоряджатися своїми грошима в школі», яку висловили 79% респондентів під час загальнонаціонального опитування дорослого населення віком від 18 до 79 років з питань фінансової грамотності, проведеного в 2021 році [3, с. 36].

Завдання 4. Аналіз характеру навчальних занять

Встановлено взаємозв'язок мотивації до вивчення Предмету учнів закладів загальної середньої освіти 10 класу навчання та проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання завдань із повсякденного життя та на прикладі практичних ситуацій. Майже 60% респондентів зазначили, що їм було б дуже цікаво вивчати фінансову грамотність, розбираючи приклади та ситуації, не зацікавила би така форма подачі матеріалу 18,9% опитаних.

Хоча школа не є єдиним джерелом знань, і діти спілкуються з батьками про гроші, самостійно вивчають теми через інтернет і книги, мають практичний досвід управління власними коштами (бюджет, заощадження, фінансові цілі) **важлива роль впровадження шкільного курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»** з метою розвитку та формування компетентності «підприємливість і фінансова грамотність у здобувачів знань закладів загальної середньої освіти в Україні.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє нам сформулювати напрямки подальшого моніторингу результатів рівня сформованості компетентності підприємливість і фінансова грамотність серед учнів 10-х класів перед впровадженням курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» та може бути використано для оцінки ефективності освітніх реформ. За результатами Дослідження сформованість компетентності «підприємливість та фінансова грамотність» серед учнів 10-х класів знаходиться на початковому рівні: (46,6% або 3 бали за 12 бальною системою). Отже, запровадження курсу з фінансової грамотності буде важливим кроком для формування ключової компетентності «підприємливість і фінансова грамотність» у здобувачів знань закладів загальної середньої освіти в Україні.

Запровадження фінансової грамотності в школах є важливим кроком для розвитку ключових компетентностей у всіх учнів та учениць, незалежно від соціально-економічного статусу їхніх родин та місця проживання. Переважна більшість підлітків (77,6%) підтримує запровадження в школах предмета «Підприємництво і фінансова грамотність». Позитивно на рівень розвитку компетентності можуть вплинути демонстрація вчителями взаємозв'язків результатів вивчення предмету й досягнення життєвих цілей учнівства та застосуванням вчителями навчальних завдань проблемного і творчого характеру з практичних повсякденних ситуацій (кейсовий метод та компетентнісно-орієнтовані завдання), що варто враховувати вчителям підприємництва і фінансової грамотності під час розробки навчально-методичного забезпечення для курсу «Підприємництво і фінансова грамотність». На нашу думку вчителів потрібно навчати створювати освітнє середовище в школах, яке мотивує учнів до формування ключових компетентностей через власний досвід, потреби, кейсові завдання. Відповідно до вимог Нової української школи вчителі мають піклуватись про розвиток у своїх учнів та учениць навичок критичного мислення, креативності та поєднувати їх у тому числі з формуванням у них підприємницького мислення та компетентностей з підприємництва і фінансової грамотності. Ця мета може бути досягнута шляхом створення освітніх курсів для педагогів, які допоможуть створювати творчі завдання практичного змісту з фінансової грамотності.

Авторка планує проведення подібних досліджень, що було запроваджено для учнів 10 класів серед учнів, які вивчали курс «Підприємництво і фінансова грамотність» та розробки методичного забезпечення стосовно методики викладання предмету.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
2. Дослідження рівня сформованості компетентності «Підприємливість і фінансова грамотність» серед учнів 10 класів. 2024. URL: <https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/doslidzhennia-z-fingramotnosti-sered-uchniv-2024.pdf>
3. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році : аналіт. дослідж. Київ, 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf
4. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2018 році : аналіт. звіт. Київ, 2019. URL: https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf
5. Інтегровані проєкти «Підприємливість та фінансова грамотність» : навч.-метод. посіб. / за ред. Л. М. Пужайчереда. Харків : Видавнича група «Основа», 2018. 159 с.
6. Кізима Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. *Світ фінансів*. 2014. № 1. С. 16–26.
7. Леоненко П. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Фінансова наука: генеза, еволюція та розвиток. *Ринок цінних паперів України*. 2017. № 1–2. С. 3–31.
8. Лосєва Н., Стрельніков В. Розвиток готовності педагогічних працівників до самовдосконалення на основі короткотермінових курсів-тренінгів. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 1 (190). С. 49–53.

9. Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ МОН України від 19.02.2021 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text>

10. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності в Україні до 2030 року. Київ, 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NBU_Strategy-Financial-Literacy.pdf

11. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

12. Підприємництво і фінансова грамотність. 8 клас : підручник / В. Ролік, Л. Войтицька, О. Тригуб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2025. 128 с.

13. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

14. Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України. Київ : ФГВФО ; НБУ ; МОН ; НКЦПФР, 2024. URL: <https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/ramka-finansovikh-kompetetnostei-ditei-ta-molodi-ukrayini.pdf>

15. Уроки з підприємницьким тлом : навч. матер. / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Б. Шияна, М. Я. Товкало. Варшава : Сова, 2014. 398 с.

16. Ребуха Л. З., Кізима Т. О., Письменний В. В. Значимість інтерактивних та практико-зорієнтованих ігор у процесі викладання фінансової грамотності в закладах освіти. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2020. № 8 (4). С. 38–51.

17. Смовженко Т. С., Кузнецова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на економіку України. *Регіональна економіка*. 2013. № 2 (68). С. 34–42.

18. Юрій С. І., Крисоватий А. І. Фінанси – ще один крок до пізнання. *Фінанси України*. 2000. № 8. С. 151–153.

19. European Commission. The European Pillar of Social Rights in 20 principles. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1606&langId=en>

20. OECD. PISA 2022 financial literacy framework. URL: https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-assessment-and-analytical-framework_dfe0bf9c-en.html